

Intohimon hämärä kohde

Mitä asukas haluaa?

Kimmo Lapintie

Yksi niin tutkijoita kuin päivälehtiäkin kiinnostava kysymys on suomalaisten toiveet asumisensa suhteen. Tavallisesti tätä lähestytään melko suoraviivaisesti lomaketutkimuksilla asukkaiden mieltymyksistä suhteessa erilaisiin asumista kuvaaviin käsitteisiin. Tässä artikkelissa tarkastellaan asumistoiveiden tai -preferenssien teoreettista ongelmakokonaisuutta. Asumistoiveita pohditaan taloustieteen sekä kahden psykologisen teorian, ihmisen ja ympäristön yhteensopivuuteen perustuvan sekä ekologisen psykologian kautta. Tuloksena päädytään väljempään mutta yhtä lailla mahdollisuuden käsitteen ympärille rakennettuun näkemykseen, jonka mukaan ympäristökokemus on tulkittavissa käytettävissä ja kuviteltavissa olevien mahdollisuuksien kautta.

Useimmiten asumistoiveita koskevissa kyselyissä ei puhuta lainkaan rahasta, joten ne suorastaan houkuttelevat hakemaan arkivalintojen takana lymyävää asumisunelmaa: miten haluaisit asua, jos raha ei olisi esteenä? Ei ehkä ole yllättävää, että intohimon hämärä kohde ei ole kerrostalokaksio Kontulassa. Kun kysymykset ovat suoraviivaisia, niin ovat usein myös usein vastaukset, ja niistä piirtyy ensi katsomalta varsin yhdenmukainen kuva ”suomalaisesta unelmasta”. Esimerkiksi Kortteinen, Tuominen ja Vaattovaara toteavat laajan pääkaupunkiseudulle suunnatun kyselynsä perusteella, että ”asumista koskevien toiveiden osalta on perusteita puhua yhtenäiskulttuurista... Luonnonläheisyys, rauhallisuus ja pientaloasuminen ovat keskeisimpiä toiveita, mitkä toistuvat alueesta, koulutuksesta, tulotasosta ja

ammattillisesta suuntautuneisuudesta riippumatta.” (Kortteinen ym. 2005, 123–125). Vastaajista 79 prosenttia halusi asua pientalossa, tosin kantakaupungin asukkaista 55 prosenttia piti kerrostaloa itselleen sopivimpana. Samankaltaisiin tuloksiin on päätyneet myös Anneli Juntto valtakunnallisessa kysely- ja tilastoaineistoon perustuvassa tutkimuksessaan (Juntto 2007). Omakotitalon ilmoitti tavoiteasunnokseen 56 prosenttia kaikista vastaajista, rivi- tai paritalon 17 prosenttia ja pien- tai muun kerrostalon 19 prosenttia, johon on osin luettava myös palvelu- tai senioritaloa haluavat (4 %). 5 prosenttia ei osannut tai halunnut vastata. Tällaiset tulokset eivät ole kansainvälisestikään ainutlaatuisia; Rikhard Manninen toteaaakin hiukan ironisesti, että kun vastaavia tuloksia on saatu myös Skotlannissa, olisiko pääteltävä samanlaisen yhtenäiskulttuurin vallitsevan molemmissa maissa (Manninen 2005).

Aiemmin tässä lehdessä julkaistussa artikkelissani (Lapintie 2008) pohdin näiden tulosten ja yhdyskuntasuunnittelun sekä asuntopolitiikan välistä jännitettä. Näyttäisi nimittäin siltä, että niin ilmastonmuutoksen torjuntaan kuin myös yhdyskuntien toimivuuteen ja palvelurakenteeseen liittyvät tavoitteet lyövät korville pyrkimystä ihmisten toiveiden mukaisen asuinympäristön rakentamiseksi. Kompaktia ja ehyttä yhdyskuntarakennetta korostavat tulokset ja keinot (Riipinen & Lapintie 2001, Naess 2007) kohtaavat melko yhdenmukaisia tuloksia asumisen ”pehmeältä” puolelta: esimerkiksi Marketta Kytän ja Maarit Kahilan niin sanotulla Pehmo-GIS-menetelmällä toteutettu kysely osoitti melko vastaansanomattomasti, että ympäristön ja palvelujen kannalta parhaaksi todettu tiivis yhdyskuntarakenne saa helposti asukkaiden tuomion (Kytä & Kahila 2006). Toisinaan syyttävä sormi suunnataankin suoraan suunnittelijoihin. Esimerkiksi Kortteinen, Tuominen ja Vaattovaara epäilivät edellä mainitussa tutkimuksessaan, muodostaako kaupunkisuunnittelu itseään täydentävän ”koneiston”, jolla on valta määrittellä pääkaupunkiseudun asumisen suunta ilman suhdetta asukkaiden toiveisiin ja pelkoihin. ”Tässä mielessä on syytä kantaa huolta siitä, millaisessa diskursiivisessa maailmassa yhdyskuntasuunnittelu elää: on ikään kuin se ajattelisi pystyvänsä suunnittelemaan ja rakentamaan tasapainoisia ja eläviä kaupunkiympäristöjä rajaamalla häiritsevät tekijät – mm. asukkaat toiveineen – ajattelunsa ulkopuolelle”, kirjoittajat pohtivat.

Tässä artikkelissa tarkoitukseni onkin kääntää katse juuri näihin toiveisiin. Tarkemmin katsoen on nimittäin syytä epäillä, että tavanomaisten kyselyiden tuottama kuva asumistoiveista on varsin karkea ja yksilotteinen. Jo taipumus jättää taloudelliset resurssit kokonaan tarkastelun ulkopuolelle ulottaa tarkastelun hallitsemattomasti varsin laajalle alueelle, rationaalisesti harkituista asumisvaihtoehtoista varsin epärealistisiin asumisunelmiin asti. Toisaalta asumista kuvaavien käsitteiden irrottaminen yhdyskuntarakenteesta on yhtä lailla ongelmallista: onko esimerkiksi mielekästä verrata omakotitaloa ja kerrostaloasuntoa toisiinsa määrittelemättä sitä, sijaitsevatko ne Helsingin keskustassa vain maaseudulla?

Voidaan myös perustellusti kysyä, ovatko nämä käsitteet ja jäsentelyt lainkaan oikeita kuvaamaan asumistoiveita tai -kokemuksia, joita lähtökohtaisesti voidaan pitää varsin tiheinä, kulttuuriin ja asukkaan identiteettiin vahvasti kytkeytyvinä. Ennen kuin edellä mainittua jännitettä lähdetään suunnittelun tai asuntopolitiikan kautta purkamaan, on ehkä syytä pyrkiä hiukan syvempään ja jäsentyneempään kuvaan näistä toiveista, tästä ”intohimon hämästä kohteesta”. On kysyttävä, mitä asukas itse asiassa haluaa.

Artikkeli perustuu vuosina 2006–2008 toteutettuun, ympäristöministeriön Ympäristöklusterin tutkimusohjelman rahoittamaan hankkeeseen Asumisprefereenssit, kestävä yhdyskuntarakenne ja asumisen arki. Se toteutettiin Teknillisen korkeakoulun (nykyisen Aalto-yliopiston) arkkitehtuurin laitoksen ja Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen sekä Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen yhteistyönä, ja tutkijoina toimivat allekirjoittaneen lisäksi professori Mari Vaattovaara, FT Marketta Kyttyä, KTM Eija Hasu ja FM Katariina Pahkasalo. Tutkimuksen aikana toteutettiin teoreettisen ja käsitteellisen tarkastelun ohella kaksi erityyppistä laadullista tutkimusta, joista tämä artikkeli perustuu pääosin minun ja Eija Hasun keräämään eksploratiiviseen haastatteluaineistoon. Koko hankkeen tuloksia on julkaistu ja julkaistaan tämän artikkelin lisäksi muun muassa artikkelikoelmassa Asumisen arki ja unelmat (toim. Anneli Juntto, ilmestyy 2010) sekä edellä mainitussa artikkelissani Lapintie (2008). Nämä kaksi artikkeliani eivät pyri kokoamaan koko hankkeen tuloksia yhteen, vaan kyse on enemmänkin omasta puheenvuorostani, joka perustuu sekä hankkeen aikana että sen jälkeen (mm. arkkitehtuurin laitoksen ja YTK:n yhteisissä ”Top Club”-tutkijaseminaareissa) käytyihin keskusteluihin. Normaalisti käytännöstä poiketen hankkeessa pyrittiin kokoamaan yhteiseen keskusteluun myös toisistaan poikkeavia näkemyksiä edustavia tutkijoita, kuten jatkossa käy ilmi.

Tarkoitukseni ei ole niinkään tuottaa lisää materiaalia asumistoiveiden käsitteelliseen kirjoon vaan yrittää jossain määrin syventää ja purkaa asumistoiveita koskevia näennäisiä itsestäänselvyyksiä ja niiden tuottamaa kuvaa suomalaisesta yhtenäiskulttuurista. Näin ollen pyrin toisaalta käymään keskustelua asumistoiveiden taustalla olevista teoreettisista ja käsitteellisistä ongelmista, toisaalta keskusteltamaan näitä keskeisiä käsitteitä ja teoreettisia tulkintoja laadullisen empiirisen aineistomme kanssa, joka kerättiin eri-ikäisiltä ja eri elämänvaihetta edustavilta haastateltavilta pääkaupunkiseudulla sekä Hämeenlinnassa ja Vaasassa vuosina 2006–2007.

Tutkimuksen tarkoituksena ei ole myöskään selittää asumiskokemusta siihen vaikuttavien syiden kautta vaan hahmottaa sitä, miten asumiskokemus jäsentyy muun muassa suhteessa vastaajien erilaiseen elämäntilanteeseen. Aineiston kautta pohdittiin myös metodologisia kysymyksiä määrällisten ja laadullisten menetel-

mien mahdollisuuksista asumiskokemuksen tavoittamiseen, ja sen yhteydessä testattiin myös uudentyypistä, niin sanottua dialektista haastattelumenetelmää. Haastateltavia pyydettiin määrittelemään kodin käsite, heidän asumishistoriansa ja asuinympäristön käyttötapaansa käytiin pääpiirteittäin läpi, ja heidän suhtautumistaan tiettyihin keskustelussa esiintyneisiin avainkäsitteisiin, kuten talotyyppeihin, ihanneasumiseen ja täydennysrakentamiseen kysyttiin. Perusaineiston (35 haastateltavaa) rinnalle Eija Hasu keräsi myös rinnakkaisen aineiston omaa diplomityötään varten siitä, miten asukkaat kokevat oman asuntonsa piha-alueen ja lähiympäristön (Hasu 2009).

Teoreettisen ja metodologisen kiinnostuksen lisäksi tutkimuksen taustalla oli myös käytännön huoli siitä, että jos yhdyskunta- ja asuntosuunnittelu eivät kykene riittävästi kohtaamaan asumistoiveita ja edellä mainittua jännitettä, hurskaat toiveet ympäristövaikutusten vähentämisestä tai palvelu- ja rakenneuudistuksista voivat vaarantua toisaalta asuntomarkkinoiden, toisaalta paikallisten poliittisten päätösten kautta. Asukkaat ovat toiveineen kuitenkin vahva vaikuttaja, joka voi tarvittaessa äänestää kuntavaalien lisäksi niin kukkaroillaan kuin kumipyörilläänkin.

Haaveet haihtuu...

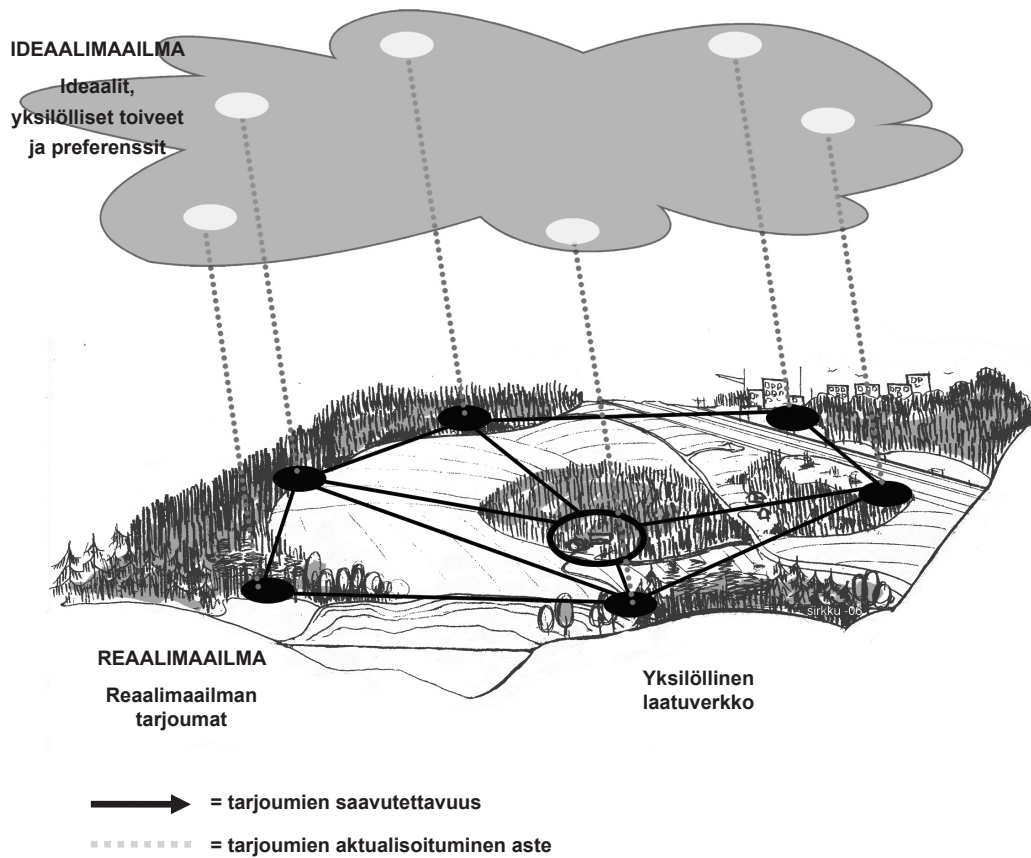
Kuten todettu, asumistoiveiden kohdalla käytetään melko väljästi erilaisia käsitteitä, kuten toiveita, haluja, tarpeita, haaveita, laatutekijöitä, tavoiteasumista, ihanneasumista, asumispreferenssejä ja niin edespäin. Niillä voidaan viitata ihmisen mielessä olevaan haluun tai toiveeseen ja pyrkiä vertaamaan sitä todelliseen asuinympäristöön. Toisaalta voidaan kontrafaktuaalisesti¹ pyytää ihmistä kuvittelemaan, miten hän asuisi, jos tietyt rahalliset tai sijaintiin liittyvät esteet olisivat poissa. Ehkä vielä voimakkaampaa on puhua asumishaaveista, joka on kulttuurisesti tuttu ja vahva ilmaisu, mutta johon myös usein liitetään traaginen kokemus haaveiden haihtumisesta tai saavuttamattomuudesta. Halun maisema ei siis välttämättä ole yksiulotteinen tai dikotominen kokemus hyvästä tai huonosta asumisesta. Toisaalta asumisuran ja tavoiteasunnon käsite johtaa myös helposti liian yksinkertaiseen ajatukseen asumisesta eri tavoin tyydyttämättömänä kokemuksena, kunnes lopulta tavoiteasunnossa kokemus täydellistyy ja halut ikään kuin tyhjenevät. Tässäkin on hyvä muistaa elämänkaaren lähtökohtainen traagisuus: kaikki asuinsijat ovat loppujen lopuksi kuitenkin väliaikaisia.

---

¹ Kontrafaktuaaliset ehtolauseet ovat erikoistapaus ns. subjunktiivisista ehtolauseista muotoa "Jos olisi P, niin olisi Q". Kontrafaktuaalisiksi (todellisuuden vastaisiksi) ne tekee tieto siitä, että etujäsen P ei ole tosi (esimerkiksi jos P = "raha ei ole esteenä asunnon hankinnassa"). Kontrafaktuaalisen ehtolauseen voidaan kokonaisuutena kuitenkin katsoa voivan kuvata todellisuutta, joskin sen totuusehdot täytyy määritellä mahdollisten maailmojen, ei vain aktuaalisen maailman kautta: Lause "Jos olisi P, niin olisi Q" on tosi jos ja vain jos Q on tosi kaikissa niissä mahdollisissa maailmoissa (vaihtoehdoissa), joissa P on tosi (Lewis 1973; 1986). Kuten myöhemmin nähdään, myös luontevin tulkinta tarjouman käsitteelle edellyttää subjunktiivisen ehtolauseen käyttöä (Scarantino 2003).

Asumistoiveiden rinnalla käytetään usein myös preferenssin käsitettä, joka ainakin kuulostaa tieteellisemmältä ja täsmällisemmältä. Tavallaan se sitä onkin, jos käsitettä käytetään kuluttajan valintateorian merkityksessä (esim. Collen & Hoekstra 2001). Vaikka lähestymistavat taloustieteissä ovat myös vaihtelevia ja pitävät sisällään myös symbolisia merkityksiä (Sirgy ym. 2005), tyypillisesti ei verrata keskenään vain käsitteitä, kuten omakotitalo tai kerrostalo, vaan kokonaisia hyödykeyhdistelmiä (Plaut & Plaut 2006), ja kuluttaja joutuu luonnollisesti liikkumaan taloudellisten mahdollisuuksiensa puitteissa. Ideaalitulanteessa (jossa hänellä oletetaan olevan täydellinen tieto eri vaihtoehdoista), rationaalinen kuluttaja valitsee vaihtoehdon, jossa hänen ”indifferenssipintansa” sivuaa taloudellisten mahdollisuuksien rajapintaa: parempia mutta liian kalliita vaihtoehtoja (”unelmia”) toki löytyisi, mutta kaikki samanhintaiset tai halvemmat vaihtoehdot tuottaisivat vähemmän ”hyötyä”. Asuntoon itseensä sijoitettu osuus käytettävissä olevista varoista voi tietysti vaihdella, mutta se vaikuttaa mahdollisuuksiin hankkia muita tuotteita. Asunnoille kestopulutusyödykkeinä on lisäksi tyypillistä niiden kytkeytyminen kiinteistöihin: ostaessaan tai vuokrataksaan asunnon kuluttaja valitsee samalla siihen kytkeytyvän yhdyskuntarakenteen palveluineen, liikenneyhteyksineen ja virkistysalueineen – sekä siihen kytkeytyvän sosiaalisen rakenteen ja statuksen. Tämän teorian kautta voidaan ehkä selittää se, että ihmiset kyselytutkimuksissa osoittautuvat keskimäärin varsin tyytyväisiksi asuntoonsa ja sen ympäristöön (Juntto 2007, Strandell 2004) – onhan heillä ollut mahdollisuus valita omansa käytettävissä olevista vaihtoehdoista. Sikäli kuin ovat rationaalisia ja tietoisia eri vaihtoehdoista, kuluttajat siis tavallaan jo asuvat itsensä kannalta parhaassa mahdollisessa vaihtoehdossa.

Näin ollen tämä taloustieteellinen preferenssin käsite ei kuitenkaan anna mahdollisuutta tutkia asumistoiveiden ja asunnon välistä suhdetta, eikä sitä kautta myöskään saada osviittaa asunto- tai yhdyskuntasuunnittelun kehittämiseen – ongelma ikään kuin liukuu pois markkinamekanismin kautta, sillä vähemmän houkuttelevien asuntojen ja asuinalueiden hinta laskee ja tekee ne riittävän houkutteleviksi niihin tyytyville. Yhtälö toimii aina siihen asti, kunnes asunnot alkavat jäädä tyhjilleen ja alue rapistua ja muuttua vaaralliseksi. Tunnetuin kansainvälinen esimerkki tästä on Pruitt Igoen 1954–55 rakennettu ja 1972–74 räjäytetty alue St. Louisissa, Missourissa, mutta toki huolestuttaviin merkkeihin on törmätty myös Suomessa, kuten Riihimäen Peltosaaren alueella (Vaattovaara ym. 2009). 1970-luvun lähiörakentaminen on tietysti Suomessa ääriesimerkki yhdyskuntarakentamisen epäonnistumisesta, ja se näkyy pitkälti niin hintakehityksen kuin muuttohalukkuuden ja sitä kautta segregaaation voimistumisen taustalla. Vaikeampaa on perustella onnistumisia tai epäonnistumisia uudemmassa ja tekniseltä varustukseltaan korkeatasoisemmassa asuntokannassa, joka on löytänyt ottajansa markkinoilla. Mitä ylipäätään tarkoi-

KUVA 1 Asukkaan toiveet ja halutut tarjoumat sijaitsevat reaalimaailman yläpuolella ideaalimaailmassa. Kuva: Kyttä & Kahila 2006, s. 15.

tamme tällä onnistumisella tai epäonnistumisella? Missä mielessä asuminen ei vastaa ihmisten toiveita?

Marketta Kyttä työryhmineen on ehdottanut kuluttajan valintateorian sijasta kahta psykologiassa sovellettua teoreettista lähestymistapaa, ihmisen ja ympäristön yhteensopivuusteoriaa (person-environment-fit) ja Gibsonin tarjounteoriaa tai ekologista psykologiaa (Kyttä 2002, Kyttä & Kahila 2006, Kyttä ym. 2003). Edellinen on lähinnä työelämän psykologiassa käytetty teoria, joka pyrkii selittämään työssä menestymistä ja koettua stressiä henkilökohtaisten ominaisuuksien ja ympäristön yhteensopivuuden kautta. Gibsonin tarjounteoria on taas valtavirran havaintopsykologialle

1970-luvulla esitetty vaihtoehto, jossa havainnon esitetään informaation prosessoinnin sijasta suuntautuvan suoraan ympäristön käytettävyyteen, positiivisiin tai negatiivisiin ”tarjoumiin”: katu on käveltävä, puut kiivettäviä, ja jyrkkä kallio ”pudottava” (fall-off-able). Erityisesti lasten ympäristösuhdetta tutkinut Kyttä näkee tässä mielekkään tavan käsitteellistää esimerkiksi lasten toiminnallista tapaa ottaa ympäristö haltuunsa, mutta hän laajentaa käsitteen myös kulttuuriympäristöön ja erityisesti asuinympäristöön (Kyttä 2002). Kuvassa 1 tarjoumateorian ja yhteensopivuusteorian yhdistäminen on esitetty havainnollisesti: asukkaan todellinen ympäristö erilaisine tarjoumineen sijaitsee ”reaalimaailmassa”, kun taas hänen toiveensa ja halutut tarjoumansa sijaitsevat sen yläpuolella sijaitsevassa pilvilinnassa, ”ideaalimaailmassa” (Kyttä & Kahila 2006, s. 15).

Yhteensopivuusteorian käyttö työelämän psykologiassa juontaa juurensa jo Frank Parsonsin teokseen *Choosing a Vocation* vuodelta 1909 (Parsons 1909), ja sitä pidetään edelleen työelämän kehittämisen ja rekrytoinnin avainteoriana (esim. Durr & Tracey 2009, Jeffrey et. al. 2006). Oletuksena on, että ihmiset pyrkivät hakeutumaan itsensä kannalta optimaalisiin (itseään vastaaviin) työympäristöihin, jolloin heidän suorituksensa ovat parempia ja työtyytyväisyytensä suurempaa. Teorian menestyksen taustalla on epäilemättä sen instrumentaalinen hyöty uramenestyksen ennustamisessa, mikä ei tosin sinänsä vielä kerro sen teoreettisista ansioista – ellei teoriaa itseään tulkita instrumentalistisesti, toisin sanoen ei todellisuuteen viittaavana vaan ennustamisen mahdollistavana työkaluna².

Gibson muotoili teoriansa 1970-luvun lopulla (Gibson 1977; 1979) kuvaamaan ihmisen ja muiden eläinlajien havaitsemista omassa ekologisessa ympäristössään. Keskeinen teoreettinen käsite tarjouma (affordance) on rakennettu kuvaamaan sitä saumatonta yhteyttä, joka syntyy eläimen havaitessa ja toimiessa sille luonteenomaisessa ja sille relevantissa ympäristössä. Teoria on monistinen³ ja se on myös possibilistinen tai ei-aktualistinen, eli todellisuutta ei hahmoteta olioiden ja niiden välisten suhteiden ajallisen jatkumon vaan erilaisten toimintamahdollisuuksien kautta. Kun teorian ontologia on näinkin epätavallinen, eivätkä Gibson tai hänen seuraajansa itsekään vieneet käsiteanalyysiaan kovin pitkälle (Stoffregen 2000), se on ruokkinut jossain määrin horjuvuutta tutkimuskirjallisuuteen. Esimerkiksi niin Kyttä (2002) kuin Harry Heftkin (1988) erottavat toisistaan potentiaaliset ja aktuaali-

² Tässä viittaan teorioiden tulkintaan realismiin, empirismiin, instrumentalismiin ja konstruktivismiin pohjalta, jotka kaikki sisältävät erilaisen tulkinnan todellisuuden luonteesta ja siten tutkimuksen ontologiasta. Realismien mukaan teoria viittaa ihmisestä riippumattomaan todellisuuteen (joskaan ei välttämättä aktuaaliseen, sillä myös mahdollisuudet voidaan tulkita reaalisiksi, eikä vain empiriiseen). Empirismien mukaan teoria on lähinnä havaintojen jatke ja yleistyminen, sillä havaintomaailman takana ei katsota olevan sen takaisia voimia tai mekanismeja. Instrumentalismien mukaan teorian viittaussuhde ei ole olennainen, vaan sen tarkoituksena on toimia ennustamisen mahdollistajana. Konstruktivismi puolestaan näkee teorian, kuten muutkin kielelliset konstruktiot, yhteiskunnan ja kulttuurin tuotteina, joita määrittelevät pikemminkin tuotannon ehdot kuin totuudenkaltaisuus. Ks. esim. Töttö 2006, joskaan en jaa Tötön sitoumusta ns. kriittiseen realismiin.

³ Tarkastelen monismin ja dualismin välistä suhdetta myöhemmin tässä artikkelissa.

set tarjoumat, vaikka tarjouman käsite jo sinänsä on yhtä kuin mahdollisuus, eli sen ei tarvitse tulla havaituksi tai hyödynnetyksi ollakseen olemassa tarjoumana. Havaitsemisen ja toimeen tarttumisen sijasta tarjouman määrittelevät niin yksilön kuin sen ympäristönkin fyysiset ja psykologiset ominaisuudet: keppi on kyseisen yksilön tartuttavissa, aita on hänen yli-kiivettävissään.

Huolellisimman analyysin tarjouman käsitteestä on tietävästi tehnyt Andrea Scarantino (2003), joka päättyy tulkitsemaan tarjouman *dispositiona*. Tarkemmin ilmaisten tarjouma voidaan esittää seuraavanlaisen subjunktiivisen ehtolauseen⁴ muodossa: Hetkellä t, taustatekijöiden C ollessa voimassa, jos organismi O valitsisi päämääräkseen P:n (kiivetä, tarttua, jne.), niin tämä toiminta onnistuisi suurella todennäköisyydellä⁵ p. Tarjouman olemassaolo eläimelle merkitsee siis, että jos se päättäisi tavoitella esimerkiksi puuhun kiipeämistä ja olosuhteet olisivat suotuisat (puu ei ole tulossa tms.), kiipeäminen todennäköisesti onnistuisi. Tällaisen subjunktiivisen ehtolauseen totuusehdot taas on kuvattava esimerkiksi mahdollisten maailmojen semantiikan kautta, mikä osoittaa Gibsonin ei-aktualistisen ontologian. On myös syytä havaita tarjoumien suhteellisuus ajan (t) ja olosuhteiden (C) suhteen. Tässä mielessä voidaan kyllä puhua potentiaalisista tarjoumista, jotka aktualisoituvat (muuttuvat tarjoumiksi) vasta olosuhteiden ollessa suopeita.

Molemmat näistä teorioista ovat kiinnostavia ja lupaavia. Ympäristön ja ihmisen yhteensopivuusteoria tarjoaisi edellä kaivatun mahdollisuuden arvioida asuinympäristön laatua ja siten myös suunnata suunnittelua paremmin asumistoiveita vastaavaksi. Tarjoumateoria taas antaa mahdollisuuden tulkita ympäristösuhdetta toiminnallisuuden kautta, mikä on suunnittelun kannalta tarkoituksenmukaista; onhan yhdyskuntasuunnittelussa pitkälti kyse elinympäristön toimivuudesta, ja myös merkitykset välittyvät usein toiminnan kautta. Toisaalta molempiin teorioihin liittyy myös käsitteellisiä ongelmia.

Voidaan kysyä, onko yhteensopivuusteorian kuva ihmisestä ja hänen kokemuksestaan sittenkin liian yksiuolotteinen hakiessaan onnellisuutta jonkinlaisen harmonian kautta – entä sitten kun tämä yhteensopivuus on saavutettu, "tyhjeneekö" ihminen haluavana olentona? Toisaalta voidaan kysyä, onko ihmisen ja hänen ympäristönsä empiirinen erottelu teorian esittämällä tavalla lainkaan mahdollista. Gibsonin tarjoumateoriaa voidaan puolestaan pitää kiinnostavana nimenomaan ympäristön suoran toiminnallisuuden analysoinnissa, mutta sen mielekkyyttä kulttuurisesti kompleksisten ympäristöjen, kuten arkkitehtuurin ja kulttuurimaiseman, kohdalla voidaan epäillä. Vakavin kysymys kohdistuu ehkä kuitenkin näiden kahden teorian yhteensovittamiseen. Yhteensopivuusteoria on

⁴ Ks. ed. viite 1.

⁵ Scarantino käyttää ilmaisua "positive probability" ja pohtii tarvittavan todennäköisyyden astetta. Epäilemättä emme voi edellyttää todennäköisyyden olevan 1, sillä toiminta voi aina epäonnistua suotuisissakin oloissa, mutta toisaalta se ei voi olla kovin pienikään: käytännössä mahdollottomat toiminnot eivät liene tarjoumia kyseisessä ympäristössä.

selkeästi dualistinen erottaessaan toisaalta ihmisen ja hänen ympäristönsä – tai kuten Kyttä ja Kahila esittävät, reaali maailman ja ideaali maailman – kun taas Gibsonin ekologinen psykologia on yksi lukuisista yrityksistä rakentaa monistista näkemystä ihmisestä ympäristössään. Voidaan kysyä, ovatko dualistinen ja monistinen maailmankuva lainkaan yhdistettävissä tällä tavoin.

Mitä itse asiassa ideaali maailma tässä yhteydessä tarkoittaa? Jos kyse on toiveista, tunteista tai ajatuksista, eivätkö ne ole selvästi reaali maailman ilmiöitä? Jos taas on todella kyse ideaali maailmasta (jollain tavalla idealisoidusta), mikä tulkinta sille on annettava? Klassinen, Platonin tulkinta dualismista perustui ajatukseen, että ideaali maailma on olemassa ihmisistä riippumatta, ja se on itse asiassa ”todellisempi” kuin aistimaailma: esimerkiksi jokainen piirretty kolmio on kolmion idean epätäydellinen esimerkki, ei-aivan-kolmio, joka voidaan kuitenkin ymmärtää kolmion idean avulla. Ideat voivat olla tiedon kohteina, tai itse asiassa vain ne voivat olla, sillä aistimaailma on äärimmäisen monimuotoinen ja jatkuvasti muuttuva. Heti kun luulemme esimerkiksi tietävämme ihmisten toiveet, ne ovatkin jo muuttuneet, eli empiirinen tietomme kohdistuu ei-olevaan, menneeseen.

Luonnontieteet ratkaisivat tämän ongelman matematisoimalla tieteen: tieto kohdistuu muuttumattomiin luonnonlakeihin, siis periaatteessa Platonin ideoihin, joita voidaan kuitenkin testata havaintojen avulla. Descartesin dualismi taas perustui argumenttiin, että koska ajattelu ja tunne voidaan käsitteellisesti erottaa materiaalisesta perustastaan, henki on syytä nähdä materiasta erillisenä todellisuutena. Popperin kolmen maailman teoria taas tavallaan yhdisti nämä kaksi dualismin lajia: todellisuus muodostui fyysisistä olioista ja tapahtumista, jotka ovat ajallis-tilallisia (maailma 1), subjektiivisista kokemuksista ja ajatuksista, jotka ovat ajallisia mutta eivät tilallisia (maailma 2) ja ideoista tai kulttuurituotteista (maailma 3), jotka ovat periaatteessa ei-tilallisia ja ei-ajallisia, kuten luvut, tieteelliset teoriat ja sinfoniat – ne voivat olla ajallisia vain siinä mielessä, että ne on jossain vaiheessa sävelletty tai keksitty, mutta sen jälkeen ne eivät sijaitse tai tapahdu ajallisesti missään.

Gibsonin tarjoumat taas eivät ole sen enempää subjektiivisia kokemuksia toimintamahdollisuuksista kuin kokemuksesta riippumattomiakaan, vaan yksilön tai lajin ekologisessa ympäristössä olevia mahdollisuuksia, jotka ovat kuitenkin mahdollisuuksia vain hänen toiminta- ja havaintokykynsä kautta. Gibson siis ainakin yritti rakentaa monistista käsiterakennelmaa: havaitessaan ja toimiessaan ihminen *on* todellisuudessa, eikä vain representoi sitä mieleensä. Samankaltainen ajattelu on filosofisissa modaaliteorioissa: mahdollisuuksia ei missään nimessä psykologisoida, eli niiden ei ajatella syntyvän kuvittelun kautta. Loogiset, fyysiset ja normatiiviset mahdollisuudet ovat valmiiksi annettuja – joskin niihin voi myös

omalla toiminnallaan osin vaikuttaa – samoin kuin Gibsonin ekologinen ympäristö, eikä ihmistä voi tästä ympäristöstään erottaa.

Mitä siis yhteensopivuus, *person-environment-fit*, voisi tarkoittaa tässä kontekstissa? Jos henkilöä ei voi konkreettisesti irrottaa ympäristöstään, jos hän siis kuuluu siihen elimellisesti kuten käsi vartaloon, niin mistä on kysymys? Mitä tarkoitan sanomalla, että käteni *ei sovi* vartalooni? Eikö se ole mielekäs kysymys vasta jos käteni on ensin revitty irti ja sitä (tai jonkun muun kättä tai tekokättä) yritetään sovittaa uudelleen kiinni? Tietysti se voi olla mielekäs myös viitattaessa kulttuurisiin tai funktionaalisiin normeihin: käteni on liian paksu, liian ohut, liian lyhytsorminen tai muuta sellaista. Jos siis asumistoiveet, pelot ja haaveet ovat osa tässä todellisuudessa elämistä, syntyneet siinä ja sen kautta, niin miten tämä haavekuva voidaan nostaa irti tästä todellisuudesta ja sitten verrata siihen? Ja jos taas ei voida (muuten kuin abstrahoimalla, jolloin ei ole enää kyse todellisista toiveista), niin miten on käsitteellisesti mahdollista puhua ympäristön ja ihmisen yhteensopivuudesta tai -sopimattomuudesta, ellei viitata nimenomaan kauneus- tai muihin kulttuurisiin normeihin?

Elämän valttikortit

Oletetaan, että istun kerrostaloasunnossa ja katselen kevään tuloa. Mieleni tekee iskeä kourani multa, istuttaa omenapuu ja marjapensaita, mutta kerrostalopiha on arkkitehdin suunnittelema, eikä siellä ole palstoja asukkaille. Menen Oikotielle etsimään asuntoja ja huomaan, että omakotitalo irtoaisi minun budjetillani Nurmi-järveltä tai vielä kauempaa; Espoon perukoilta voisin ehkä saada rivitalonpätkän, jossa on pieni piha. Matka työpaikalle ja palveluihin kuitenkin pitenis, ja lasten olisi vaihdettava koulua ja kaveripiirejä, enkä haluaisi tehdä sitä heille. Toinen autokin olisi ehkä hankittava, matka julkisilla on liian hidas. Pohdin näitä ”hyödykeyhdistelmän” osia, ja joko muutan tai jään paikoilleni. Ehkä vain vuokraan palstan tai ryhdyn harkitsemaan kesämökkiä.

Tarvitaanko tämän kuvauksen tekemiseen ideaalimaailman tai ideaaliasunnon käsitettä? Eikö sitä voida kuvata yhtä hyvin todellisten tarjoumien tai toimintamahdollisuuksien kautta: käyn koko ajan läpi ympäristössäni olevia mahdollisuuksia, tartun joihinkin ja vältän joitain toisia? Se, että oma piha ja määräysvalta siihen ovat tarjolla vain omakoti- ja rivitaloissa, ja se että niiden hinta on kaupunkialueilla korkea, on kulttuurinen konteksti jossa joudun toimimaan – ja joka on historiallisesti muuttuva ja osin muutettavissa. Lapsuudenkodissani 50-luvulla oli vielä luonnollista, että kerrostalon pihalla oli kasvimaata, mutta 60-luvulla ne jyrättiin viherkentiksi. Osakkaiden enemmistön päätöksellä tietysti – kerrostaloasukkaalla kun ei ole suvereniteettia omalla pihallaan.

Jos samaa kysymystä ideaaliasunnosta tarkastellaan empiirisesti, haastateltavat tuntuvat tarttuvan siihen varsin eri tavoin. Seuraava vastaus tuntuu vastaavan alussa kvantitatiivisten tulosten pohjalta rakentunutta kuvaa ”suomalaisesta unelmasta”:

K: *mikä sulle olisi ihanneasumista?*

V: *Kyllä se olisi, se olisi omakotitalo. Semmoinen, ei hirveän suuri. Se olisi varmaan kivitalo ja siellä olisi aika isoja huoneita... Ja siinä olisi puutarhaa ja tilaa ympärillä. ...Sinne sitten saisi väkeä tulla. Sinne mahtuisi väkeä. Se olisi mun unelma.*

Toisaalta seuraava ote tuntuisi kuvaavan sille käännteistä, urbaania unelmaa:

Mutta just se vihreys, vihreys, vesi, se vesi, kaikki palvelut äärettömän hyvät ravintolat, taksit, Finnairin bussi tuosta Töölönkadulta, kaikki kulttuuri, Finlandiatatolot, Ooppera. Ja pääsy, kaikki bussilinjat, ratikat ja muut...Eikä täällä ole koskaan yksin. Edes yöllä, koska tässä on toi taksitolppa ja snagari... Niin se on sellainen, mistä mä olen aina tykännyt, opiskeluaikanakin, että on turvallista.

Paitsi että näin ei ole: kyseessä on kaksi otetta samalta haastateltavalta. Ensimmäinen on vastaus pyyntöön määritellä ihanneasuminen, toinen taas on kuvaus nykyisestä asuinpaikasta Helsingin Töölössä. Haastateltava, 41-vuotias yksin asuva nainen, hahmottaa varsin monipuolisesti nykyisen urbaanin asuinympäristönsä tarjoumat, eikä hänellä ole vaikeuksia kuvata myöskään ideaaliasuntoaan. Tosin se on todellakin lähempänä pilvilinnaa: paitsi että rahasta ei puhuta, asunto sijaitsee utopioiden tapaan ei-missään, eikä puutarhan ja väljyyden lisäksi muusta ympäristöstä puhuta. Yhteensopivuusteorian mukaisesti meidän olisi siis ilmeisesti pääteltävä, että kyseinen henkilö on stressaantunut ja onneton, koska *P-E-Fit* on näinkin huono. Haastateltavan selvästi positiivinen kuvaus nykyisestä ympäristöstään olisi ehkä tulkittava onnellisuusmuurina, jolla hän kätkee pakollisen oleilunsa kaupungissa? Tällainen tulkinta olisi kyllä melkoisen väkivaltainen, sillä haastateltava itse jäsentää tämän näennäisen ristiriidan varsin luontevasti:

Helsingin alueella en haluaisi Töölöstä pois. Mua ei oikein viehätä eikä kiinnostosta muut alueet. Ja sitten taas, jos haluaisin sitä pihaa, niin sitten lähtisin selkeästi kauemmas, maalle... Mä olen joko täällä kaupungissa kunnolla tai sitten kunnolla maalla. Ja se kunnolla maalla on yksinäiselle ihmiselle vähän hankalaa.

Vaikuttaa siis siltä, että yhden ideaalimaailman sijasta olisi puhuttava ainakin asumisen reaalista vaihtoehdoista ja varsinaisista unelmista, jotka saattavat olla hyvin erilaisia kuin todellinen asuinympäristö, ja joihin liittyy usein muitakin kuin asumiseen liittyviä unelmia, kuten esimerkiksi elämänkumppani tai vilkas sosiaalinen elämä. Eikö olisi luontevampaa ajatella, että tällaisten unelmien olemassaolo on pikemminkin elämää rikastuttava kuin stressiä ja onnettomuutta kasvattava tekijä ihmisen elämässä? Ja että yhden toiveasunnon sijasta relevantteja vaihtoehtoja voi olla useita samanaikaisesti?

Toisaalta oli mielenkiintoista havaita, että kysymys ihanneasumisesta ei ollut kaikille haastateltaville suinkaan helppo tai luonteva ajatus. Joissain tapauksissa vastausta ei useista yrityksistä lainkaan saatu. Esimerkiksi 76-vuotias yksin asuva nainen väisti kysymyksen systemaattisesti ja palasi aina nykyisen ympäristönsä kuvaamiseen:

K: *Mikä olisi tällainen ihanneasuminen?*

V: *Minun ikäiselle on ihanneasuminen tässä vuokralla asuminen, tässä talossa jossa mä asun, jossa kaikki korjataan ja laitetaan, ei tarvitse kun soittaa... mä en osaa siinä asumisessa mitään negatiivista sanoa, mutta sitten aina kun meillä on ne taloyhtiön kokoukset niin ainahan niitä valittajia on.*

(Nainen 76 v.)

Iän lisääntyessä vaihtoehdot luonnollisesti vähenevät ja edessä on pikemminkin pelko itsenäisen asumisen menettämisestä. Unelmille ei oikein tunnu enää olevan sijaa, ja menneisyys on pikemminkin muistamisen kuin unelmoinnin maisemaa. Nuorempien kohdalla relevantit vaihtoehdot, kuten omakotitalo tai kerrostaloasunto, vaikuttavat nyt myös täysin epäajankohtaisilta, "tavoiteasunnosta" puhumattakaan:

K: *Miten jos ajattelet tällaisia asumismuotoja kuin kerrostalo, omakotitalo, rivitalo tai tällainen tiiviimpi, niin onko niillä eroja asumisen kannalta?*

V: *Jos en pystyisi asumaan tässä, niin ehkä sellainen palvelutalomuoto olisi jossa olisi niin kuin oma vapaus, mutta olisi apu lähellä, niin olisi se seuraava... Mutta mulla on ollut aina se periaate että oikeasti ihminen ei omista mitään aineellista että se on vain yksi paikka minne lähdetään joka on melkein kaikille, rikkaille ja köyhille sama.*

Osalle haastateltavista taas toiveasunnon yksilöllistäminen ei tuntunut lainkaan osuvalta jäsennykseltä:

K: *Mitä koti olisi parhaimmillaan ... siis kodin ideaalityyppi?*

v: *Tarkoitatko sä asumistyyppiä vai?*

k: *Ylipäänsä mitä ominaisuuksia siinä pitäisi olla. Voi olla että ne toteutuu toisessa tyypissä paremmin kuin toisessa, mutta*

v: *Hirveän vaikea kysymys, koska se on niin suhteellista, se riippuu hirvittävästi ihmisen elämäntilanteesta. Että jos sillä on pieniä lapsia niin sillä on ihan erilaiset tarpeet ja toiveet ja arki niin kuin rullais, kun sitten jos on lapset lähtenyt kotoa ja tekee esimerkiksi kotona töitä, niin eihän ne ole niin kuin samanlaiset kuin jos raahaa lasta jolla on korvatulehdus jonnekin terkkariin, tyyliin kauhutarina Espoosta, kahden bussin kautta ilman autoa.*

(Nainen 51 v.)

Kun siis kysytään ideaalittyyppiä niin haastateltava kääntää sen elämäntilanteeseen ja arjen sujuvuuteen. Kun arki ei suju niin se aiheuttaa varmasti stressiä, josta yhteensopivuusteoria on kiinnostunut, mutta tarvitaanko sen selittämiseen ideaalittyyppi ja ”misfit” sen ja reaalityodellisuuden välillä? Toisaalta asunnon ihanneelliset ominaisuudet kytkeytyvät luontevasti elämäntilanteeseen, jossa ihminen pääsääntöisesti ei ole vain yksilö, vaan lapsi, pienten lasten vanhempi, kolmatta ikää viettävä ja niin edespäin. Toinen esimerkki:

k: *Mikä olisi sellainen ihanneasumismuoto?*

v: *Tietysti yksi sellainen tärkeä tekijä on että pitää olla meren rannassa mutta on vaikea selittää että minkä takia pitää olla meren rannassa, mutta mä tunnen että se avaruus aukeaa sieltä. Sitten jos yhdessä miehen kanssa niin ehkä sitä haluaisi johonkin vanhaan taloon jossa olisi korkeat huoneet ja semmoista tunnelmaa enemmän mutta en oikein osaa sanoa mutta jos yksin joutuis asumaan niin ei varmaan ainakaan tuossa, tuossa on kuitenkin yli sata neliötä, että se tulee ajankohtaiseksi muuttaa tuosta. Mutta että sellainen tila ja valo on tärkeää. Sitä on aika monta vuotta asunut että sitä voisi muuttaa ihan senkin takia että saisi vaihtelua. Mutta ei, kyllä tuo on hyvä paikka asua.*

(nainen 50 v.)

Tässä tapauksessa haastateltava asuu jo meren rannassa, mieltää kyllä että lasten lähteminen antaa mahdollisuuden pohtia vaihtoehtoja nykyiselle 70-lukulaiselle lähiöasunnolleen ja hakee mielessään vaihtoehtoja, joskin palaa vielä turvallisesti nykyasumiseensa. Tämän voisi tulkita niin, että ideaaliasunnon sijasta ihminen hakee kulloisessakin elämäntilanteessaan relevantteja vaihtoehtoja, mahdollisuuksia, ja ehkä tarttuu joihinkin niistä. Tietyt ominaisuudet voivat olla tärkeitä (meri, tila, valo, vanha talo), mutta todelliset vaihtoehdot ovat tilallisia, sijaitsevat jossain.

Yhteensopivuusteorian teoreettinen ongelma liittyy siis siihen, onko lainkaan mahdollista erottaa ihmisen toiveiden, intressien tai arvojen kaltaisia ominaisuuksia hänen ympäristöstään. Fyysisten ominaisuuksien kuten geeniperimän kohdalla tällaista vaikeutta ei ehkä synny, mutta toiveet ovat luonteeltaan intentionaalisia eli kohdistuvat ympäristöön. Näin ollen sellaiset henkilöön liittyvät ominaisuudet kuin toive, intressi ja halu pitävät jo *käsitteellisesti* sisällään ympäristön, joka luonnollisesti voi vaihtua. Ihmisellä ei ole vain epämääräistä toivomisen ja halun tunnetta, vaan hän toivoo tai haluaa jotain tässä maailmassa, tässä ympäristössä, siihen suuntautuen. Koska ihmisen kokeellinenkaan siirtäminen ei-ympäristöön ei ole mahdollista, ihmisen ja hänen ympäristönsä vertaaminen jossain muussa kuin instrumentaalissa mielessä ei ole ehkä lainkaan mahdollista.

Kun työelämästä siirrytään asumiseen, ongelmaksi nousee myös se, ettei instrumentaalista menestyksestä oikein voi puhua. Toisin kuin työurien kohdalla asumisessa ei voida puhua ”oikein”, ”tehokkaasti” tai ”menestyksellisesti” asumisesta, eikä asunnossa tai asuinalueella pysyminenäkään ole yksiselitteisesti onnistumisen mittari. Näin ollen yhteensopivuusteorian siirtäminen työelämän psykologiasta asumisen tutkimukseen ei ole suinkaan ongelmatonta.

Tarjoumista mahdollisuuksiin

Olisin siis valmis jättämään yhteensopivuusteorian syrjään: asumisen tutkimuksessa se tuntuu selvästi johtavan varsin yksiulotteiseen ja epäsensitiiviseen ihmiskuvaan. Näin pääsemme eroon myös siihen käsitteellisesti upotetusta dualismista, ja ihmisen asumistoiveet voidaan nähdä elimellisessä suhteessa ympäristöön, ei siitä erotettuna ja siihen vertautuvina. Mielenkiintoisemman väylän avaa näin ollen ehkä edellä mainittu Gibsonin ekologinen psykologia, jossa tätä yhteyttä on nimenomaan pyritty teoreettisesti rakentamaan.

Mutta kuinka hyvin tämä teoria soveltuu ihmisen asuinympäristön ja ympäristösuhteen kuvaamiseen? Gibson itse tuntui antavan tarjouman käsitteelle varsin kaikenkattavan roolin, paitsi eläinten ja muiden organismien, myös ihmisen havaintomaailmassa:

[P]laces, attached objects, objects, and substances are what are mainly perceived, together with events, which are changes of these things. To [perceive] these things is to perceive what they afford. (Gibson 1979, 240) The meaning or value of a thing consists of what it affords.

(Gibson et al. 1982, 407, sit. Scarantino 2003)

Tämä on tulkittavissa kuitenkin kahdella tavalla, jotka molemmat johtavat vaikeuksiin. Jos ympäristön merkitys ja arvo palautuu siihen, mitä se ”tarjoaa”, ympäristö nähdään joko puhtaasti funktionaalisenä (erilaisina toimintamahdollisuuksina),

tai sitten tarjouman käsitettä laajennetaan rajusti sen alkuperäisen fyysisen tai ekologisen merkityksen ulkopuolelle. Taideteoksen havaitseminen on kuvaava esimerkki: sen merkitys tai arvo ei varmastikaan palaudu siihen, mitä sillä voidaan tehdä (esimerkiksi istua sen päällä tai tarttua siihen). Toisaalta jos ajatellaan taideteoksen "tarjoavan" meille kauneutta, kiinnostavia väriyhdistelmiä, älyllistä haastetta tai muuta sellaista, kyse ei enää ole "eläimen ekologisesta lokeroista" vaan jostain aivan muusta. Silloin voi kysyä, onko tarjoumalla käsitteenä enää mitään teoreettista annettavaa, vai tuleeko siitä vain eräänlainen kattokäsite kaikelle, mikä ihmiselle on ympäristössään merkityksellistä. Kun siirrytään lasten välittömästä ja toiminnallisesti virittyneestä ympäristösuhteesta (juokseminen, hyppääminen, kiipeäminen jne.) aikuisten maailmaan, joka on kulttuurisesti vahvasti määrittynyt, tämä kysymys nousee ajankohtaiseksi. Asuinympäristö on kuitenkin funktionaalisuudestaan huolimatta vahvasti kulttuurinen ympäristö.

Toisaalta voidaan esittää kysymys, mihin tarkoitukseen Gibsonin uudissanaa lopultakaan tarvitaan. Kuten todettu, sen innovaationa oli tulkita ihminen/eläin ja sen ympäristö monistisena ja possibilistisena, jossa korostuvat ihmisen ja ympäristön ominaisuuksista nousevat toimintamahdollisuudet. Toisaalta meillä on jo käytössämme *mahdollisuuden* käsite, joka ei rajoitu pelkästään fyysisiin suorituksiin eikä edes sellaisiin triviaaleihin kulttuurisuorituksiin kuin kirjeen postittamiseen (Gibsonin tunnettu esimerkki). Voimme puhua myös mahdollisista tapahtumista (joihin emme itse osallistu) ja mahdollisista tulkinnoista. Mahdollisuuksien ontologia ja siihen liittyvien modaalisten käsitteiden logiikka (havainnon lisäksi mm. usko, tieto, muistaminen, tai deonttiset käsitteet pitäminen ja sallittavuus) ovat myös laajalti tutkittuja.⁶

Näin voisimmekin antaa vaihtoehdoisen ja ehkä kiinnostavamman tulkinnan edellisen luvun haastatteluotteille. Kuten todettu, gibsonilainen tulkinta toimintamahdollisuuksista sopii ainakin osittain siihen tapaan, jolla haastateltavat kuvaavat nykyistä asuinympäristöään ja myös sen merkitystä. Toisaalta kysymys ihanneasunnosta houkuttelee kontrafaktuaaliseen ajatteluun: mitä vaihtoehtoja nykyiselle ympäristölle on olemassa, ja miltä ne voisivat tuntua. Toisaalta ikään-tyneen haastateltavan haluttomuus vaihtoehtojen rakenteluun tulee tätä kautta ymmärrettäväksi: ihminen orientoituu positiivisten vaihtoehtojen kautta eteenpäin; taaksepäin katsottaessa menetetyt mahdollisuudet, elämän valttikortit, taas antavat sille niin tutun traagisen virityksen.

Nämä tulokset ja pohdinnat antavat mielestäni aiheen kyseenalaistaa yhdyskuntasuunnittelun ja asuntopolitiikan suuntaamisen suoraviivaisesti "toiveiden

⁶ Modaalilogiikka ja modaalikäsitteiden filosofia on liian laaja tutkimusala käsiteltäväksi alaviitteenä. Todettakoon kuitenkin, että keskeisenä klassikkona pidetään Gottfried Leibnizia, ja alaa ovat tutkineet mm. Jaakko Hintikka, Saul Kripke, David Lewis, Alvin Plantinga ja Georg-Henrik von Wright. Johdatuksena modaalilogiikkaan ks. Rantala & Virtanen (2004). Kaupunkisuunnittelun kontekstissa ks. Lapintie (2007).

mukaiseksi", missä toiveilla tarkoitetaan eri kyselyissä enemmistön ilmaisemia asumisen laatuominaisuuksia. Jos asukkaiden toiveet halutaan ottaa vakavasti, ne on otettava vakavasti myös tutkimuksessa, jonka on pyrittävä piirtämään tämän halun maiseman ääriviivat niiden kaikessa monimutkaisuudessaan, ristiriitaisuudessaan ja myös lähtökohtaisessa traagisuudessaan. Yhdyskuntien ja asuntojen suunnittelu ei ole vain tarpeiden tyydyttämistä tai kestokulutushyödykkeiden valmistamista; se on pikemminkin ihmisten elämän rinnalla kulkemista, mahdollisuuksien avaamista mitä erilaisimpien elämäntilanteiden varalle. Epäilemättä myös suunnittelulta usein puuttuu tutkijoiden tavoin herkkyyttä tämän moninaisuuden lukemiseen; kritiikille ja uusille avauksille on siis jatkuva tilaus.

KIRJALLISUUS

- Collen, Henry & Joris Hoekstra** (2001). Values as determinants of preferences for housing attributes. *Journal of Housing and the Built Environment* 16:3-4, 285-306.
- Durr II, Michael & Terence J.G. Tracey** (2009). Relation of person-environment fit to career certainty. *Journal of Vocational Behavior* 75, 129-138.
- Edwards, Jeffrey R. & Daniel M. Cable & Ian O. Williamson & Lisa Schurer Lambert & and Abbie J. Shipp** (2006). The Phenomenology of Fit: Linking the Person and Environment to the Subjective Experience of Person-Environment Fit. *Journal of Applied Psychology* 91:4, 802-827.
- Gibson, James J.** (1977). *The Theory of Affordances*. Teoksessa Shaw, Robert & John Bransford: *Perceiving, Acting, and Knowing*.
- Gibson, James J.** (1979). *The Ecological Approach to Visual Perception*. Boston: Houghton Mifflin.
- Hasu, Eija** (2009). *Koti pihalla*. Diplomityö, Teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos.
- Heft, Harry** (1988). The development of Gibson's ecological approach to perception. *Journal of Environmental Psychology* 8:4, 325-334.
- Junto, Anneli** (2007). *Suomalaisten asumistoiveet ja mahdollisuudet*. Helsinki: Tilastokeskus, ympäristöministeriö.
- Junto, Anneli, toim.** (2010). *Asumisen arki ja unelmat*. Ilmestyy: Gaudeamus.
- Korteinen, Matti, Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari** (2005). Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70: 2.
- Kyttä, Marketta** (2002). Affordances of Children's Environments in the Context of Cities, Small Towns, Suburbs, and Rural Villages in Finland and in Belarus. *Journal of Environmental Psychology*, 22, 109-123.
- Kyttä, Marketta & Mirkka Kaaja & Liisa Horelli** (2003). An Internet-Based Design Game as a Mediator of Children's Environmental Visions. *Environment and Behavior* 35:X, 1-24.
- Kyttä, Marketta & Maarit Kahila** (2006). *PehmoGIS elinympäristön koetun laadun kartoittajana*. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 90.
- Lapintie, Kimmo** (2007). Modalities of Urban Space. *Planning Theory* 6:1, 36-51.
- Lapintie, Kimmo** (2008). *Ilmastonmuutos ja elämän virta*. Yhdyskuntasuunnittelu 1/2008.
- Lewis, David** (1973). *Counterfactuals*. Oxford: Blackwell.
- Lewis, David** (1986). *On the Plurality of Worlds*. Oxford, Blackwell.
- Manninen, Rikhard** (2005). *Uudet asumismuodot ja kaupunkisuunnittelu*. Teoksessa Liisa Knuuti (toim.) *Asumisen monet kasvot*. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja C 60.
- Naess, Petter** (2006). *Urban Structure Matters*. Residential Location, Car Dependence and Travel Behaviour. New York: Routledge, 2006.
- Parsons, Frank** (1909). *Choosing a vocation*. Boston: Houghton Mifflin.

- Plaut Pnina O. & Steven E. Plaut** (2006). The Preference for Housing Option Bundling. *Journal of Housing Research* 15:1, 81–94.
- Rantala, Veikko & Ari Virtanen** (2004). *Johdatus modaalilogiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Riipinen, Jouko & Lapintie, Kimmo** (2001). *Eheyttävä yhdyskuntasuunnittelu*. Helsinki: YTV
Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta. Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B 8.
- Sirgy, M. Joseph & Stephan Grzeskowiak & Chenting Su** (2005). Explaining housing preference and choice: The role of self-congruity and functional congruity. *Journal of Housing and the Built Environment* 20, 329–347.
- Scarantino, Andrea** (2003). Affordances Explained. *Philosophy of Science* 70, 949–961.
- Stoffregen, Thomas** (2000). Affordances and Events. *Ecological Psychology* 12:1, 1–28.
- Strandell, Anna** (2004). *Asukasbarometri 2004*. Suomen ympäristö 746.
- Töttö, Pertti** (2006). *Kriittinen realismi ja sosiaalitieteiden menetelmät*. Teoksessa Pekka Kuusela & Vuokko Niiranen (toim.) *Realismin haaste sosiaalitieteissä*. Kuopio: UNIPress.
- Vaattovaara, Mari & Matti Kortteinen & Rami Ratvio** (toim.) (2009). *Miten kehittää lähiötä?* – tapaustutkimus Riihimäen Peltosaaresta, metropolin laidalta. Suomen ympäristö 46.